

UNIVERSITATEA DE VEST din TIMIȘOARA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ DE DREPT

PRINCIPIUL PROPORȚIONALITĂȚII RESTRÂNGERII
DREPTURILOR FUNDAMENTALE ȘI IMPLICAȚIILE SALE
PENALE ȘI PROCESUAL PENALE

- REZUMAT -

Conducător de doctorat
PROF. UNIV. DR. Viorel Pașca

Doctorand
Călin Berar

Timișoara
2020

CUPRINS

CUPRINS	1
A. CUVINTE CHEIE	2
B. PLANUL TEZEI DE DOCTORAT	2
C. ACTUALITATEA ȘI IMPORTANȚA TEMEI	6
D. SCOPUL ȘI OBIECTIVELE PROPUSE	6
E. METODELE DE CERCETARE ALESE	8
F. PREZENTAREA GENERALĂ A TEZEI DE DOCTORAT	8
G. CONCLUZII	10
H. BIBLIOGRAFIE	12

A. CUVINTE CHEIE

principiul proporționalității, drepturi și libertăți fundamentale, individualizare, restrângere, constituțional, sancțiune, pedeapsă, echitabil, egalitate, interes public, scop, criterii, necesar, garanție, societate, drept penal, drept procesual penal.

B. PLANUL TEZEI DE DOCTORAT

Lucrarea „Principiul proporționalității restrângerii drepturilor fundamentale și implicațiile sale penale și procesual penale” reprezintă o cercetare juridică aprofundată a implicațiilor penale și procesual penale ale principiului proporționalității în materia restrângerii drepturilor și libertăților fundamentale.

În centrul preocupărilor de cercetare se află analiza relației dintre drepturile și libertățile fundamentale ale oamenilor și întinderea posibilității autorității publice (în calitate de garant al respectării acestora) de a restrânge aceste drepturi, în realizarea scopului general de a crea o societate bazată pe respectarea valorilor sociale și încrederea individului în mediul în care trăiește. Drepturile și libertățile fundamentale prin prisma cărora am evidențiat aplicabilitatea principiului proporționalității în materie penală sunt atât cele expres consacrate în legislația internă cât și cele din tratatele internaționale la care România este parte.

Pentru îndeplinirea obiectivelor demersului nostru de cercetare am structurat teza în cinci capitole, care la rândul lor cuprind mai multe subcapitole, secțiuni și sub-secțiuni, ce conduc analiza efectuată spre cele mai importante elemente de detaliu care permit evidențierea într-un mod logic și cursiv particularităților principiului proporționalității aplicat în materia penală.

INTRODUCERE

CAP. I. SEMNIFICAȚIA JURIDICĂ A NOȚIUNII DE PROPORȚIONALITATE

- 1.1. Proporționalitatea și ideea de dreptate
- 1.2. Proporționalitatea și ideea de echitate
- 1.3. Proporționalitatea și ideea de egalitate
- 1.4. Proporționalitatea și ideea de umanism

CAP. II. CARACTERELE PROPORȚIONALITĂȚII ÎN MATERIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE

- 2.1. Evoluțiile ideii privind proporționalitatea în drept
- 2.2. Exercițiul drepturilor fundamentale și principiul proporționalității

- 2.3. Principiul proporționalității – principiu fundamental în dreptul Uniunii Europene
- 2.4. Valoarea constituțională a principiului proporționalității
- 2.5. Analiza principiului proporționalității în materia restrângerii drepturilor fundamentale prin mijloace penale

CAP.III. APLICAREA PRINCIPIULUI PROPORȚIONALITĂȚII ÎN MATERIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE

- 3.1. Interesul public și rolul său în restrângerea unor drepturi
- 3.2. Controlul proporționalității unei măsuri de restrângere a drepturilor fundamentale
  - 3.2.1. Aspecte introductive
  - 3.2.2. Elementele constitutive ale controlului proporționalității în materia drepturilor fundamentale
    - a. Interesele aflate în opoziție
    - b. Norma juridică de referință
    - c. Măsura efectiv dispusă
  - 3.2.3. Criteriile în realizarea controlului proporționalității unei măsuri
    - a. Adecvarea măsurii scopului propus
    - b. Necesitatea măsurii de restrângere a drepturilor
    - c. Proporționalitatea în sens restrâns a măsurii

CAP.IV IMPLICAȚIILE PRINCIPIULUI PROPORȚIONALITĂȚII ÎN DREPTUL PENAL MATERIAL

- 4.1. Principiul legalității incriminării și pedepsei – premisa restrângerii proporționale a drepturilor fundamentale
- 4.2. Incriminarea – ultima ratio
- 4.3. Sistemul sancțiunilor penale – aplicație a principiului proporționalității restrângerii drepturilor fundamentale
  - 4.3.1. Noțiunea de sancțiuni penale
  - 4.3.2. Felul sancțiunilor penale
  - 4.3.3. Pedepsele și individualizarea lor legală – limitare a puterii discreționare a judecătorului
  - 4.3.4. Pedepsele perpetue și compatibilitatea cu principiul proporționalității
    - 4.3.4.1. Noțiunea de pedepse perpetue
    - 4.3.4.2. Exigențe constituționale și convenționale impuse în materia detențiunii pe viață
    - 4.3.4.3. Analiza dispozițiilor Codului penal în materia detențiunii pe viață și compatibilitatea acestora cu normele constituționale și convenționale
  - 4.3.5. Individualizarea judiciară a pedepselor
    - 4.3.5.1. Delimitare conceptuală

- 4.3.5.2. Scopul pedepselor - condiție materială în cadrul procesului individualizării judiciare
- 4.3.5.3. Judecătorul – autoritate responsabilă de individualizarea judiciară a pedepselor
- 4.3.5.4 Criteriile de individualizare ale pedepsei
- 4.3.5.5. Victima infracțiunii și rolul său în procesul individualizării judiciare a pedepselor
- 4.3.6. Alternative la pedeapsa închisorii – expresie a aplicării principiului proporționalității în individualizarea judiciară a pedepsei
  - 4.3.6.1. Renunțarea la aplicarea pedepsei
  - 4.3.6.2. Amânarea aplicării pedepsei
  - 4.3.6.3. Suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei
- 4.3.7. Individualizarea judiciară a măsurilor educative
  - 4.3.7.1. Scopul măsurilor educative
  - 4.3.7.2. Regimul juridic al măsurilor educative
- 4.3.8. Individualizarea judiciară a măsurilor de siguranță
  - 4.3.8.1. Scopul măsurilor de siguranță
  - 4.3.8.2. Regimul juridic al măsurilor de siguranță

CAP. V. IMPLICAȚIILE PRINCIPIULUI PROPORȚIONALITĂȚII ÎN DREPTUL PROCESUAL PENAL

- 5.1. Urmărirea penală și principiul proporționalității
  - 5.1.1. Aplicabilitatea principiului proporționalității în faza de urmărire penală
  - 5.1.2. Începerea urmăririi penale in rem și in personam – compatibilitatea procedurii cu principiul proporționalității
  - 5.1.3. Contradictorialitatea în faza de urmărire penală
- 5.2. Probele în procesul penal și principiul proporționalității
  - 5.2.1. Principiul libertății administrării probelor
  - 5.2.2. Sarcina probei în procesul penal
  - 5.2.3. Principiul loialității administrării probelor și relația sa cu principiul proporționalității
  - 5.2.4. Excluderea probelor nelegal și neloial administrate
  - 5.2.5. Aprecierea probelor și rolul său în consolidarea principiului proporționalității
- 5.3. Individualizarea măsurilor procesuale dispuse în vederea strângerii probatoriului
  - 5.3.1. Aspecte preliminare

- 5.3.2. Garanțiile constituționale – condiție a proporționalității măsurilor procesuale de restrângere a drepturilor fundamentale
- 5.3.3. Utilizarea măsurilor de protecție a martorilor
- 5.3.4. Folosirea metodelor speciale de supraveghere sau cercetare
  - 5.3.4.1. Preliminarii
  - 5.3.4.2. Dimensiunea dreptului la respectarea vieții private și de familie
  - 5.3.4.3. Interesele contradictorii în materia metodelor speciale de supraveghere și cercetare
  - 5.3.4.4 Analiza dispozițiilor privind folosirea tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare din perspectiva compatibilității cu principiul proporționalității
  - 5.3.4.5 Necesitatea unor garanții suplimentare în materia metodelor speciale de supraveghere și cercetare
- 5.3.5. Percheziția
  - 5.3.5.1. Scop și interese contradictorii în materia percheziției
  - 5.3.5.2. Percheziția domiciliară și principiul proporționalității
    - a. Condiții și garanții în procedura emiterii mandatului de percheziție domiciliară
    - b. Garanții procedurale în efectuarea percheziției domiciliare care asigură proporționalitatea măsurii
  - 5.3.5.3. Alte forme de percheziție
    - a. Percheziția corporală
    - b. Percheziția unui vehicul
    - c. Percheziția informatică
- 5.4. Măsurile preventive și principiul proporționalității
  - 5.4.1. Considerații generale privind măsurile preventive reglementate de legislația din România
  - 5.4.2. Implicațiile principiului proporționalității în materia măsurilor preventive
    - 5.4.2.1. Dimensiunea intereselor contradictorii din materia măsurilor preventive
    - 5.4.2.2. Scopul măsurilor preventive – element de referință în cadrul raționamentului de proporționalitate
    - 5.4.2.3. Starea de pericol pentru ordinea publică - scop specific măsurilor preventive privative de libertate
  - 5.4.3. Incompatibilitatea noțiunii de suspiciune rezonabilă cu exigențele raționamentului de proporționalitate

5.4.4. Garanții specifice care asigură efectivitatea aplicării principiului proporționalității în materia măsurilor preventive

5.5. Exercițarea căilor de atac și principiului proporționalității

5.5.1. Limitarea sferei persoanelor care pot formula căi extraordinare de atac

5.5.2. Limitarea sferei hotărârilor împotriva cărora pot fi formulate căile extraordinare de atac

5.5.3. Limitarea temporală a exercitării căilor extraordinare de atac

CONCLUZII

C. ACTUALITATEA ȘI IMPORTANȚA TEMEI

Actualitatea temei propuse spre cercetare este dată de faptul că, pornind de la accepțiunile clasice ale noțiunii de proporționalitate, am urmărit modalitatea în care principiul proporționalității este înțeles și aplicat în noul context penal apărut odată cu intrarea în vigoare a Codului penal și a Codului de procedură penală în anul 2014.

Aplicarea concretă a principiului nu este reglementată la nivelul legislației penale, doctrina și jurisprudența asumându-și acest rol de trasare a liniilor directoare de aplicare a raționamentului de proporționalitate. Orice contribuție în acest sens este utilă conturării unui mecanism de aplicare a principiului care să asigure o protecție optimă drepturilor și libertăților fundamentale astfel că nici un efort nu este de prisos, pentru că doar aprofundând putem tinde spre ideal.

D. SCOPUL ȘI OBIECTIVELE PROPUSE

Scopul prezentei lucrări este acela de a evidenția felul în care principiul proporționalității trebuie înțeles și aplicat în materia penală, astfel încât să fie asigurată garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului iar orice restrângere a exercițiului normal al acestora să nu poată fi dispusă decât în mod excepțional, în limite legale, pe o perioadă limitată de timp și fără a afecta însăși substanța dreptului. Se urmărește identificarea unui mecanism de aplicare a principiului proporționalității în materie penală prin trasarea unor linii directoare, a unui set de reguli general valabile și care să conducă la armonizarea raportului dintre puterea publică a statului și drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor și la înlăturarea arbitrarului, garantându-se astfel existența însăși a statului de drept, ca deziderat în cadrul oricărei societăți.

În atingerea acestui scop avem în vedere următoarele obiective:

Un prim obiectiv este acela înțelegerii principalei noțiuni utilizate în cadrul prezentului demers științific, respectiv aceea de proporționalitate. Această noțiune să clădește pe concepte de echitate, egalitate, dreptate, umanism, toate conturând dimensiunea actuală a ideii de proporționalitate. Prin identificarea acestor fundamente se definește sensul actual al noțiunii, aspect esențial în dezvoltarea în viitor a unui mecanism care să îi asigure funcționalitatea și eficiența în cadrul sistemului penal.

Un alt obiectiv este acela al identificării felului în care principiul proporționalității se reflectă în materia drepturilor fundamentale. Un rol important în îndeplinirea acestui obiectiv îl constituie analiza practicii judiciare naționale și de la nivel european deoarece acestea tratează adesea felul în care sunt aplicate garanțiile personale în materie penală.

Realizând aceste două obiective expuse anterior putem trece la obținerea celui de-al treilea obiectiv privind dezvoltarea unui mecanism de aplicare a principiului proporționalității în materie penală prin identificarea unor piloni, adevărate repere, pe care se construiește întregul raționament de proporționalitate. Testul proporționalității aplicat în materie are anumite constante pe care se fundamentează și care permit evaluarea proporționalității unei măsuri concrete de restrângere a drepturilor fundamentale. Aceste constante sunt date de condițiile și criteriile generale de aplicare a sa care odată definite întăresc aplicarea principiului în materie.

Teoria este de prisos dacă nu își găsește o aplicabilitate practică și, poate paradoxal, practica naște teorii. Valoarea practică a unei lucrări o depășește pe cea teoretică dacă acestea ar fi puse în balanță, iar prin prezenta am încercat a releva și elemente de ordin practic fără a excede cadrul teoretic în care o astfel de lucrare trebuie să se încadreze.

De aceea am avut ca obiectiv și analiza concretă a diferitelor instituții de drept penal și procesual penal prin prisma aplicării principiului proporționalității urmărind a evidenția deficiențele legislației penale actuale concomitent cu propunerea unor soluții care să asigure o protecție deplină și efectivă drepturilor și libertăților fundamentale.

Obiectivele stabilite și evidențiate mai sus conferă prezentei lucrări o unitate între elementele teoretice și cele practice, întrucât considerăm că niciun efort de cercetare și niciun demers științific nu ar trebui irosit fără măcar a indica un element de finalitate practică.

E. METODELE DE CERCETARE ALESE

Metodele de cercetare folosite în elaborarea prezentei cercetări sunt diverse, prin ele urmărind îndeplinirea obiectivelor și realizarea scopului temei.

Metoda cercetării bibliografice a fost folosită pentru strângerea cât mai multor informații cu privire la tema vizată. Am încercat strângerea unei bibliografii cât mai vaste, cuprinzând articole și monografii, care tratează tema vizată pentru a avea o imagine completă asupra opiniilor doctrinare existente. Acestea au fost folosite ulterior pentru a argumenta propriile viziuni privind aplicarea principiului proporționalității în materia drepturilor fundamentale.

Metoda istorică a fost și ea utilizată pentru a arăta rațiunea și contextul în care a apărut și s-a dezvoltat noțiunea de proporționalitate, că odată cu trecerea timpului s-a transformat de la un simplu concept la un veritabil principiu general, constituțional și european al dreptului.

Metoda comparativă a fost și ea folosită pentru ca, plecând de la felul în care s-a aplicat principiului proporționalității în plan european să identificăm soluția optimă care să asigure o cât mai mare protecție drepturilor fundamentale în cadrul legislației de la noi.

Am folosit de asemenea metoda logică, utilizând o prezentare sistematică a temei, începând cu o expunere generală a principalelor noțiuni utilizate, continuând cu implicațiile lor în sfera dreptului penal și procesual penal sub toate aspectele, iar în final când analiza a fost completă am concluzionat cu propuneri de lege ferenda .

Contribuția proprie în documentarea, fundamentarea și elaborarea punctelor de vedere exprimate pe parcursul cercetării se materializează în sistematizarea unui volum foarte mare de informații legate de domeniului tratat, precum și în modul de abordare și analizare a problemelor.

F. PREZENTAREA GENERALĂ A TEZEI DE DOCTORAT

Am structurat teza în cinci capitole, fiecare cuprinzând mai multe subcapitole, pe parcursul cărora am evidențiat implicațiile principiului proporționalității în materia penală prin identificarea unui raționament de evaluare a proporționalității unei măsuri de restrângere a drepturilor fundamentale și ulterior utilizarea acestuia în cadrul diferitelor instituții de drept penal și procesual penal. În felul acesta am avut posibilitatea de a îmbina aspectele teoretice cu cele practice, pentru ca în final să fie identificate acele soluții concrete care să ofere o protecție sporită drepturilor fundamentale.

Capitolul I are rolul unui capitol introductiv prin intermediul căruia am dorit să identific semnificația juridică a noțiunii de proporționalitate.

Noțiunea de proporționalitate definește o stare naturală a lucrurilor în cadrul unei societăți de a crea un raport echilibrat, just între ele. Aprecierea acestui caracter nu poate fi făcută dincolo de contextul social, economic, moral al unei societăți. Gradul de dezvoltare, valorile și principiile sociale, obiceiurile, idealurile comunității influențează percepția asupra proporționalității în cadrul unui raport social.

Justul echilibru impus de ideea de proporționalitate face ca înțelesul juridic al noțiunii să implice în egală măsură ideea de dreptate, echitate, egalitate și umanism, toate fiind tratate în cadrul unor subcapitole distincte.

Capitolul II cuprinde analiza caracterelor principiului proporționalității aplicat în materia drepturilor fundamentale. Acest capitol este împărțit la rândul său în alte cinci subcapitole în cadrul cărora este evidențiată modalitatea în care principiul proporționalității s-a manifestat în materia dreptului în general, și în special în materia drepturilor fundamentale de la începuturi până în perioada contemporană.

Este analizată evoluția proporționalității de la un simplu concept la un veritabil principiu al dreptului precum și relația care se stabilește între exercițiul drepturilor fundamentale și principiul proporționalității având în vedere că, în conformitate cu viziunea contemporană asupra principiului, analiza sa este indisolubil legată de materia drepturilor și libertăților fundamentale.

Ulterior sunt identificate consecințele ce decurg din caracterul de principiu fundamental în dreptul Uniunii Europene a principiului proporționalității precum și din caracterul de principiu constituțional al principiului proporționalității.

Capitolul III analizează în detaliu modalitatea în care se aplică principiul proporționalității în materia drepturilor fundamentale. Scopul acestui capitol este acela de a identifica principalele coordonate ale raționamentului de proporționalitate prin prisma cărora să se poată stabili ulterior dacă o anumită măsură de restrângere este proporțională sau nu.

Am identificat elementele constitutive ale testului proporționalității în materia drepturilor fundamentale precum și criteriile ce trebuie utilizate în concret în cadrul unei analize. Această parte a tezei este extrem de importantă pentru că odată identificate aceste elemente analiza unei măsuri propriu-zise se va face în baza acestora. Am încercat dezvoltarea unei viziuni proprii despre cum ar trebui efectuat testul proporționalității și care sunt elementele în funcție de care se va face analiza.

Din punct de vedere al elementelor constitutive ale raționamentului de proporționalitate am considerat importante trei aspecte: interesele care se află în opoziție, scopul normei juridice de referință precum și măsura efectiv dispusă ca rezultat final al raționamentului

În același timp criteriile prin prisma cărora se face evaluarea concretă a unei măsuri sunt: criteriul necesității, al adecvării la scopul propus și cel al proporționalității în sens restrâns.¹

Capitolul IV tratează problema implicațiilor principiului proporționalității în dreptul penal material, fiind compus din trei sub-capitole, punându-se accent în special pe sistemul sancțiunilor penale. Dezvoltarea analizei propriu-zise pleacă de la momentul elaborării normelor legale, așa numita individualizare legală și continuă cu individualizarea judiciară făcută de persoana chemată a lua în concret o măsură.

Capitolul V cuprinde prezentarea implicațiilor principiului proporționalității în dreptul procesual penal. Am avut în vedere atât faza urmăririi penale cât și faza judecătii, inclusiv căile de atac, scopul acestui capitol fiind acela de a evidenția felul în care principiul proporționalității trebuie utilizat în diferitele faze ale procesului penal astfel încât, în final, procedura în sine și inclusiv soluția dispusă să fie juste. Eliminarea inechității procedurii întâlnită adesea în practică prin oferirea unor garanții suficiente celor acuzați de comiterea unor fapte penale și respectarea unor drepturi procesuale esențiale ale acestora pentru desfășurarea procesului penal constituie premisa aplicării în final a unei sancțiuni proporționale în cazul în care inculpatul va fi găsit vinovat.

G. CONCLUZII

În finalul tezei, au fost prezentate concluziile cercetării prin intermediul cărora au fost evidențiate particularitățile aplicării principiului proporționalității în materia dreptului penal și procesual penal, fiind identificat un raționament propriu de proporționalitate care poate fi folosit ori de câte ori se dispune o măsură ce implică restrângerea exercițiului drepturilor fundamentale.

Acest raționament asigură o analiză complexă a situației și presupune parcurgerea următoarelor etape de evaluare:

---

¹ N. Emiliou, *The Principle of Proportionality in European Law. A comparative study*, Ed. Kluwer Law International, Londra, 1996, pag. 26.

Prima etapă presupune identificarea intereselor aflate în opoziție și prin raportare la care măsura finală va trebui să fie proporțională, să păstreze un just echilibru între ele. În general aceste interese sunt reprezentate de interesul public pe de o parte și interesul privat, particular pe de altă parte.

Asigurarea unui mediu de securitate și siguranță, realizarea urmăririi penale, sau prevenirea săvârșirii unor infracțiuni reprezintă elemente din care se poate desprinde întinderea interesului public într-o anumită situație la fel cum în cadrul interesului particular nu se regăsește doar interesul inculpatului ci poate fi întâlnit și interesul victimei. Întinderea acestor interese urmează a fi identificată de la caz la caz și în funcție de materia și dreptul vizat de respectiva restrângere.

A doua etapă este reprezentată de identificarea scopurilor pentru care o măsură ce presupune restrângerea unor drepturi va fi dispusă. Doar din perspectiva scopului urmărit se poate aprecia și stabili caracterul proporțional al unei restrângeri. În situația în care norma juridică aplicabilă precizează expres aceste scopuri evaluarea se va face prin prisma acestora însă, în cazul în care acest lucru nu se întâmplă este nevoie ca cel chemat să aplice în concret măsura să identifice aceste scopuri.

Cea de-a treia etapă presupune evaluarea propriu-zisă prin raportare la criteriile de individualizare. Aceste criterii pot la rândul lor să fie prevăzute sau nu de legiuitor însă considerăm că este nevoie în orice situație de o evaluare prin prisma tuturor elementelor concrete ale unei situații întrucât în această etapă orice aspect poate primi însemnătate. În general, în materie penală aceste criterii se circumscriu gravității faptei și pericolozității infractorului însă nu trebuie pierdute din vedere nici victimele infracțiunii și mai ales consecințele produse asupra acestora.

Identificarea în prima parte a tezei a acestui raționament urmată de aplicarea sa concretă în cadrul diferitelor instituții constituie elementul de noutate adus materiei prin intermediul acestei cercetări științifice. Utilizarea raționamentului a dus la identificarea acelor situații care deschid calea spre adoptarea unor soluții arbitrare, incompatibile cu principiul proporționalității. În astfel de cazuri s-au formulat propuneri de lege ferenda în vederea consolidării drepturilor și libertăților fundamentale.

Multiplele implicații ale principiului proporționalității în materia penală ar face necesară, cel puțin în codul de procedură penală, consacrarea unui titlu preliminar care să definească conținutul și modalitatea de aplicare a principiului. O astfel de abordare ar constitui o garanție în plus în materia drepturilor fundamentale.

H. BIBLIOGRAFIE

I. Monografii, cursuri, tratate

1. G. Alexianu, *Curs de drept constituțional*, Vol. III, Ed. Tipo Moldova, 2013 ;
2. A. Amatrudo și L.W. Blake, *Human Rights and The Criminal Justice System*, Ed. Routledge, Abingdon, 2015;
3. M. Andreescu, *Principiul proporționalității în dreptul constituțional*, Ed. C.H.Beck, București, 2007 ;
4. G. Antoniu, *Reflecții asupra interpretării legii penale din perspectivă europeană, în Integrarea europeană și dreptul românesc*, Ed. Dacoromână, București, 2006 .
5. G. Antoniu, T. Toader (coord.) ș.a., *Explicațiile Noului Cod Penal*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2015 ;
6. G. Antoniu, T. Toader (coord.) ș.a., *Explicațiile noului cod penal*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2015 ;
7. G. Antoniu, N. Volonciu, N. Zaharia, *Dicționar de procedură penală*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1988 ;
8. D.Apostol Tofan, *Puterea discreționară și excesul de putere al autorității publice*, Ed. All Beck, București, 1994 ;
9. Aristotel, *Politica*, Ed. Antet, București, 1997 ;
10. Aristotel, *Etica Nicomahică*, Ed. IRI, București, 1998 ;
11. H. Avila, *Theory of legal principles*, Ed. Springer, Dordrecht, 2007 ;
12. C. Bârsan, *Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, Vol I. Drepturi și libertăți*, Ed. All Beck, București, 2005 ;
13. C. Beccaria, *Despre infracțiuni și pedepse*, Ed. Științifică, București, 1965 ;
14. D. Bogdan, *Arestarea preventivă și detenția în Jurisprudența CEDO*, Ed. Hamangiu, București, 2008 ;
15. Al. Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Ed. C.H.Beck, București, 2010 ;
16. A.E. Bottoms, R.H. Preston, *The Coming of the Penal Crisis: a criminological and theological exploration* , Ed. Scottish Academic Press, Edinburgh, 1980 ;
17. C. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. ALL, Timișoara, 1997 ;
18. C. Bulai, *Excepții de neconstituționalitate admise de Curtea Constituțională în materie penală*, Ed. Trei, București, 2002 ;
19. I. Cârlan, I.S. Cârlan, *Căile extraordinare de atac în procesul penal*, Ed. Hamangiu, București, 2009 ;

20. R. Chiriță, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*, vol. II, Ed. C.H. Beck, București, 2007 ;
21. R. Chiriță, *Dreptul la un proces echitabil*, Ed. Universul Juridic, București, 2008 ;
22. J. Christoffersen, *Fair balance : Proportionality, Subsidiarity and Primarity in the European Convention on Human Rights*, Ed. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009 ;
23. F. Ciopec, *Individualizarea judiciară a pedepselor. Reglementare. Doctrină. Jurisprudență.*, Ed. C.H.Beck, București, 2011 ;
24. F. Ciopec, *Confiscarea extinsă: între de ce și cât de mult?*, Ed. C.H. Beck, București, 2015 ;
25. I. Cloșcă , I. Suceavă, *Tratat de drepturile omului*, Ed. Europa Nova, București, 1995 ;
26. L. Coraș, *Sanțiuni alternative la pedeapsa închisorii*, Ed. C.H. Beck, București , 2008 ;
27. I. Craiovan, *Filosofia dreptului sau dreptul ca filosofie*, Ed. Universul Juridic, București, 2010 ;
28. D. C. Dănișor, *Drept constituțional și instituții politice. Modernitate, liberalism și drepturile omului*, ed. a II -a revăzută și adăugită, Ed. Simbol, Craiova, 2018.
29. Ș. Daneș, V. Papadopol, *Individualizarea judiciară a pedepselor*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985 ;
30. I. Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Europa Nova, București, 1996 ;
31. I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale în dreptul comparat și în dreptul român*, Ed. Servo-Sat, Arad, 2003 ;
32. I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale în dreptul roman și în dreptul comparat*, Ed. CH Beck, București, 2006 ;
33. T. Dima, *Drept penal, Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2014 ;
34. M. Djuvara, *Drept și sociologie*, Ed. I.S.D., București, 1936 ;
35. M. Djuvara, *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. All, București, 1995 ;
36. M. Djuvara, *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. All Beck, București, 1999 ;
37. V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1970 ;

38. V. Dongoroz ș.a., *Explicațiile teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală, vol. I*, Ed. Academiei, București, 1975 ;
39. V. Dongoroz, *Drept penal*, reeditare a ediției din 1939, Asociația Română de Științe penale, București, 2000 ;
40. T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1998;
41. N. Emiliou, *The Principle of Proportionality in European Law. A comparative study*, Ed. Kluwer Law International, Londra, 1996 ;
42. M. Fedorova, *The Principle of equality of arms in international criminal proceedings*, Ed. Intersentia, Utrecht, 2012 ;
43. W. F. Frank, *The general principles of English Law*, Ed. George G. Harrap & Co Ltd, Londra, 1975 ;
44. G. Gornig și I.E. Rusu, *Dreptul Uniunii Europene*, ed. a II-a, Ed. C.H.Beck, București 2007 ;
45. C. Grabenwarter, *European Convention on Human Rights, Commentary*, Ed. C. H. Beck, Munchen, 2014 ;
46. J. Grigoraș, *Individualizarea pedepsei*, Ed. Științifică, București, 1969;
47. R. Guillien, J. Vincent, *Lexique de termes juridiques*, Dalloz, Paris 1990 ;
48. G. Guțu , *Dicționar latin-român*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983 ;
49. V. Hanga, M.D. Bocșan, *Curs de drept privat roman*, Ed. Rosetti, București, 2005;
50. L. Helkin, *The age of rights*, Ed. Columbia University Press, New York, 1990 ;
51. P. Hulsroj, *The principle of proportionality*, Springer Publishing House, Hornbaek, 2013 ;
52. A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol I, Ed. Nemira, București, 1996 ;
53. A.V. Iugan, *Individualizarea judiciară a pedepsei. Alternative la pedeapsa închisorii*, Ed. Universul Juridic, București, 2018 ;
54. T. Ivainer, *L'interprétation des faits en droit* , Ed. Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 1988 ;
55. E. H. Karnell, *The constitutional dimension of European Criminal law*, Ed. Hart, Oxford and Portland, 2012 ;
56. W.R.P. Kaufman, *Honor and Revenge : A Theory of Punishment*, Ed. Springer , London, 2013 ;
57. G. Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală. vol. I.*, Ed. C.H.Beck, București, 2012 ;

58. G. Mateuț, *Procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2019 ;
59. Y. Mayaud, *Droit penale generale*, ed. a III-a, Ed. PUF, Paris, 2010 ;
60. D. Micu, *Garantarea drepturilor omului*, Ed. All Beck, 1999, București ;
61. J. Monod, *Le hasard et la nécessité : Essai sur la philosophie naturelle de la biologie moderne*, Ed. du Seuil, Paris, 1970 ;
62. Montesquieu, *Despre spiritul legilor*, Ed. Antet, București, 2011;
63. N. Morris, *Madness and the Criminal law*, Ed. Chicago University Press, Chicago, 1982 ;
64. P. Muzny, *La technique de la proportionnalité et le juge de la Convention Européenne de Droits de L'homme, Essai sur un instrument nécessaire dans une société démocratique*, vol. I, Presses Universitaires d'aix-Marseille – PAUM, Aix en Provence, 2005 ;
65. A. Năstase, *Drepturile omului, religie a sfârșitului de secol*, Ed. I.R.D.O., București, 1992;
66. N. Neagu, *Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și influența acesteia asupra dreptului penal național*”, Ed. C.H.Beck, București, 2014 ;
67. I. Neagu, *Drept procesual penal. Partea generală. Tratat.*, Ed. Global Lex, București, 2007 ;
68. I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014 ;
69. I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2015 ;
70. I. Pascu (coord.) ș.a., *Noul cod penal comentat. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2016 ;
71. V. Pașca, *Măsurile de siguranță, sancțiuni penale*, Ed. Lumina Lex, București, 1998 .
72. V. Pașca, *Drept penal. Partea generală*, ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2015;
73. V. Păvăleanu, *Drept procesual penal, Partea generală*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2007 ;
74. R.N. Petrescu, *Drept administrativ*, Ed. Accent, Cluj Napoca, 2004 ;
75. T. Pop, *Drept procesual penal, Partea generală*, vol. III, Ed. Tipografia Națională S.A. , Cluj, 1947 ;

76. N.Popa, I. Dogaru, Gh. Dănișor, D.C. Dănișor, *Filosofia dreptului. Marile curente*, Ed. All beck, București, 2002 ;
77. O. Predescu, N.M. Vlădoiu, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2014 ;
78. V. Pușcașu, C. Ghigheci, *Proceduri penale*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2017;
79. A. Rădulescu, *Pagini din Istoria Dreptului Românesc*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1970 ;
80. C. Rotaru, *Fundamentul pedepsei. Teorii moderne*, Ed. C.H.Beck, București, 2006 ;
81. J.J. Rousseau, *Contractul social*, Ed. Antet, București, 1999 ;
82. R. Saleilles, *L'individualisation de la peine. Des Saleilles aux aujourd'hui*, réédition de la troisième édition de l'ouvrage de Raymond Saleilles suivie de L'individualisation de la peine cent ans après Saleilles ; sous la direction de Raynald Ottenhof , Ed . Eres, Ramonville Saint-Agne, 2001;
83. J. Schwarze, *European Administrative Law*, Ed. Sweet&Maxwell, London, 2006 ;
84. D. Simon, *Le système juridique communautaire*, P .U.F., coll. Droit fondamentale, Paris, 1998 ;
85. R. Slăvoiu, *Protecția penală a vieții private*, Ed. Universul Juridic, București, 2016;
86. L.M.Stănilă, *Sociologie juridică.Curs universitar*, Ed. Universul Juridic, București, 2017 ;
87. F. Streteanu, *Tratat de drept penal.Parte generală*, vol.1, Ed. C.H.Beck, București, 2008;
88. F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Parte generală. Curs Universitar*, vol. I. Ed. Universul Juridic, București, 2014 ;
89. Ion Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală, vol. II*, Ed. Curierul judiciar, București, 1924 ;
90. I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, revăzut și completat de V. Dongoroz, Ed. Societatea Curierul Judiciar, București , 1926 ;
91. S.E. Tănăsescu, *Principiul egalității în dreptul românesc*. Ed. All Beck, București, 1999 ;
92. G. Theodoru, *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2007 ;
93. G. Theodoru, *Tratat de Drept procesual penal*, Editura Hamangiu, 2013 ;
94. M. Udroi(coord.), ș.a. *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*, ed. a II-a, Ed. C.H. Beck, București, 2017 ;

95. M. Udroi, O. Predescu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal roman*, Ed. C.H. Beck, București, 2008;
96. M. Udroi, R. Slăvoiu, O. Predescu, *Tehnici speciale de investigare în justiția penală*, Ed. C.H. Beck, București, 2009;
97. N. Volonciu, A. S. Uzlău, *Noul cod de procedură penală comentat*, ed. a II-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2015;
98. F. Zimmermann, *Human Rights and Criminal Law : an ambivalent relationship. Perspectives of the German Bundesverfassungsgericht and the European Court of Human Rights*, în *Current Problems in the protection of human rights, Perspective from Germany and U.K.*, Ed. Hart, Oxford and Portland, Oregon, 2013 .

II. Articole, studii, comentarii

1. M. Andreescu, *Principiul proporționalității. Contribuții ale filosofiei și doctrinei juridice*, în *Pandectele Române*, nr. 8/2015 ;
2. G. Antoniu, *Contribuții la studiul esenței, scopului și funcțiilor pedepsei*, *Revista de drept penal* nr. 2/1998, București ;
3. G. Antoniu, *Reflecții asupra valorilor sociale ca obiect al ocrotirii penale*, în *Revista de drept penal* nr. 3/1997 ;
4. A. Ashworth, *Four Threats to the presumption of innocence*, în *International Journal of Evidence and Proof*, nr. 10/2006 ;
5. I. Bălan, *Dreptul la respectarea vieții private și supravegherea video, audio sau prin fotografiere*, Partea I, în *Pandectele Române*, nr. 7/2015 ;
6. I. Bălan, *Dreptul la respectarea vieții private și supravegherea video, audio sau prin fotografiere*, Partea II, în *Pandectele Române*, nr. 8/2015 ;
7. C. Berar, *Facing organized crimes – between the need for security and the protection of human rights*, în *Journal of Eastern Criminal Law*, nr. 1/2015 ;
8. P.G. Bran, *Libertatea naturală potrivit dreptului roman*, în *Pandectele române*, nr. 2/2015;
9. P.G. Bran, *Libertatea potrivit lui Florentinus și potrivit lui Montesquieu. Observații critice*, în *Pandectele române*, nr. 6/2015 ;
10. H. Breakey, *Positive Duties and Human Rights : Challenges, Opportunities and Conceptual Necessities*, în *Political Studies*, vol. 63 /2015 ;
11. C. Chan, *'Proportionality and invariable baseline intensity of review'*, *Legal Studies* nr. 1/2013 ;

12. J.L. de la Cuesta, *Noul cod penal român. Considerații generale și preliminare prin prisma principiilor cheie ale politicii penale*, în *Revista de drept penal*, nr. 3/2013 ;
13. D.C. Dănișor, *Democrația și interesul general contra statului de drept și drepturile omului*, în *Dreptul*, nr. 9/2017 ;
14. L. Dobrinescu, *Principiul proporționalității în dreptul European. Exemple de neproporționalitate din legislația și practica românească*, în *Curierul fiscal*, nr.1/2013 ;
15. E. Engle, *The history of the general principle of proportionality: an overview*, în *Dartmouth Law Journal*, vol. X. ;
16. L. Favoreu, *L'élargissement de la saisine du Conseil constitutionnel aux juridictions administratives et judiciaires*, în *Revue Française de Droit Constitutionnel*, nr. 4/1990 ;
17. M.J. Fish, *An Eye for an Eye: Proportionality as a Moral Principle of Punishment*, *Oxford Journal of Legal Studies*, vol. 28, No. 1/2008 ;
18. J. Gerards, *How to improve the necessity test of the European Court of Human Rights*, în *International Journal of Constitutional Law*, vol. 11, nr. 2/2013 ;
19. L.W. Gertrude, *The principle of proportionality in the case law of the German Federal Constitutional Court*, în *Human Rights Law Journal*, vol. 34, nr. 1—6/2014 ;
20. T.I. Harbo, *The Function of the Proportionality Principle in EU Law*, în *European Law Journal*, vol. 16, Nr. 2/ 2010 ;
21. A. von Hirsch, *Commensurability and Crime Prevention: Evaluating Formal Sentencing Structures and their rationale*, în *Journal of Criminal law and criminology*, nr. 1/1983, pag. 209-248 <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu> ;
22. M. Klatt, M. Moritz, *The Constitutional Structure of Proportionality*, Oxford scholarship online, 2012 , disponibil pe www.oxfordscholarship.com ;
23. M. Klatt, M. Moritz, *Proportionality – a benefit to human rights? Remarks on the I-CON controversy*, in *International Journal of Constitutional Law*, vol. 10, nr.3/2012 ;
24. M. Khosla, *Proportionality : An assault on Human Rights ? , A Reply*, *International Journal of Constitutional Law*, vol.8, nr.2/2010 ;
25. D. Lupașcu, M. Mareș, *Considerații referitoare la protecția martorilor și procesul echitabil*, în *Dreptul*, nr. 11/2017 ;
26. B. Majza, *Equité et droits fondamentaux*, în *C.R.D.F* , nr. 1/2002 ;
27. M. Mareș, *Drepturile persoanei vătămate în cadrul procesului penal*, în *Caiete de drept penal*, nr. 3/2016 ;

28. G. Mateuț, *Observații critice privind noua reglementare a supravegherii tehnice într-o prezentare comparativă*, în *Caiet de drept penal*, nr. 3/2015 ;
29. S. Melander, *Ultima ratio in european criminal law*, in *European Criminal law Review*, nr. 1/2013 ;
30. K. Moller, *Proportionality : Challenging the critics*, în *International Journal of Constitutional Law*, vol. 10, nr.3/2012 ;
31. A. Mowbray, *A study of the Principle of Fair Balance in the Jurisprudence of The European Court of Human Rights*”, în *Human Rights Law Review* , nr. 10/2010 ;
32. A. I. Negru, *Invalidarea mijloacelor de probă obținute ilegal în dreptul comparat*, în *Caiete de drept penal*, nr. 1/2017 ;
33. G. Ola, *Competența UE în materie penală. Scurte considerații privind modalitatea de incriminare la nivel european*, în *Caiete de drept penal*, nr. 2/2015 ;
34. S. Palmer, *A wrong turning : Article 3 ECHR and proportionality*, în *Cambridge Law Journal*, vol. 65, nr. 2/2006 ;
35. V. Pașca, *Excesul de reglementare penală și consecințele sale*, în *Analele UVT*, nr. 2/2010 ;
36. V. Pașca, *Principiul egalității armelor în procesul penal român – o realitate sau o ficțiune?*, în *Revista Universul Juridic*, nr. 8/2016 ;
37. V. Pătulea, ”Notă”, *R.R.D*, nr. 1/1979 ;
38. O. Podaru, *Comentariu la Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor*, în *Pandectele române*, nr. 1/2002 ;
39. R.A. Popa, *Aspecte teoretice și practice referitoare la metodele speciale de supraveghere sau cercetare prevăzute în codul de procedură penală*, în *Dreptul*, nr. 6/2015 ;
40. N. Popa și C. Ionescu, *Libertate și autoritate*, *Revista de drept public* nr. 4/2001;
41. R.M. Popescu, *Claritatea, precizia și previzibilitatea – cerințe necesare pentru respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor în România*, în *Dreptul*, nr. 9/2017;
42. O. Predescu, *Drepturile omului și ordinea mondială*, în *Dreptul*, nr. 8/2016 ;
43. L. van Puyenbroeck and G. Vermeulen, *Towards minimum procedural guarantees for the defense in criminal proceedings in the eu*. *International and Comparative Law Quarterly*, nr.4/2011, disponibil de asemenea și pe http://journals.cambridge.org/abstract_S0020589311000479 ;

44. R. Ryssdal, *Opinion: The Coming Age of the European Convention on Human Rights*, European Human Rights Law Review, vol. 18, din 1996 ;
45. J. Rivers, *The presumption of proportionality*, in The Modern Law Review, nr. 3/2014 ;
46. R. Slăvoiu, *Urmărirea penală – noutăți și contradicții*, în Dreptul, nr. 6/2014 ;
47. R. Slăvoiu, *Verificarea legalității procedurilor probatorii în camera preliminară*, în Dreptul, nr. 1/2018 ;
48. S. Tsakyrakis, *Proportionality : An assault on Human Rights ?*, International Journal of Constitutional Law, vol. 7, nr.3/2009 ;
49. J.Q. Wittman, *Equality in Criminal Law: The Two Divergent Western Roads*, Journal of Legal Analysis, vol. I, Oxford, 2009 ;
50. G. Zlati, *Percheziția sistemelor informatice și a mijloacelor de stocare a datelor informatice*, Partea I, în Caiete de drept penal, nr. 3/2014 .

III. Surse internet

1. <http://www.hudoc.echr.coe.int> ;
2. <http://curia.europa.eu> ;
3. <http://www.scj.ro> ;
4. <http://www.ccr.ro> ;
5. <http://www.universuljuridic.ro> .